

Arxiu Històric de l'Hospitalet.
C/Joan Pallarès s/n.
08901-L'Hospitalet.

Persones entrevistades: **Antonio Molina (M) i
Francesc Redolat(R).**

Projecte: **LA FARGA.**
Data: setembre 2000.
Entrevistadora: Dolors Marín.
Duració de la cinta: 1 hora, 15 minuts.
Signatura: Ot6

CARA A:

... Treballava a La Farga. Se'n recorda des de quin any?

M: "Pues" la data no me'n recordo ben bé però jo sé que va vindre... perquè el meu pare és andalús, el pare i la mare, i quan van vindre els meus avis...

M'explicava que el seu pare havia vingut d'Andalusia, no?

M: Sí, jo crec que va entrar als 18 anys allà i es va jubilar amb 60. Aleshores és clar, va passar moltes coses, però de fet jo amb ell converses no vaig tindre massa, eh?

No li explicava.

M: No, no, hi ha coses puntuals que no sé, no he tingut d'això, i em sap greu no poder donar-li una sortida. Ara, si vol preguntar alguna cosa poder sí, poder seria...

Vostè com se diu?

R: Francesc Redolat.

I des de quin any treballes a La Farga?

R: 1943... Al seu pare el conec jo més que ell treballant, perquè sóc més antic...

Te'n recordes Francesc si t'explicava coses del temps de la guerra o així, de lo que s'havia fet? Que es veu que havien posat un forn de més o després van treure dos...

R: La versió del temps de la guerra es que aquí es va dedicar a fer armament, això ho sé per referències, eh?, perquè jo en temps de guerra encara era molt nano... Hi van treballar dones que era una cosa...

Extraordinària.

R: Van entrar dones i feien de "gruistes", les dones acostumaven a fer de "gruistes".

Ah, de portar la grua?

R: Les grues, però que per anar a pujar a les grues hi havia unes escales d'aquestes de ????, pujaven a dalt... vui dir, que no era una feina femenina precisament, era una feina molt dura i l'ambient sempre un ambient molt dolent de contaminat diguéssim,

perquè els forns sempre... Una feina dolenta per una dona, i les feien, i feien munició, o sigui, d'armament no feien "canyons" i això, feien munició, projectils i això.

Això ho sé per lo que m'explicava el pare d'ell... Treballava el seu pare a tallers. En tota la fàbrica hi havia dos especialitats, hi havia el peonatge que era el 80% y un 20% o menys de tallers, que era on estaven nosaltres, tallers de manteniment.

No recorda cap home que hagués estat a la guerra o alguna dona que hagués treballat...?

R: No.

No se'n recorda de cap.

R: No, ho sé per referència però és clar, el que explicava això ja era gent gran.

Les dones també estaven als trens de montatge?

R: No.

No, només a les grues?

R: A les grues, que jo sàpiga, eh? No estaven en màquines que hi havien matrius **????** i això, no estaven, estaven més aviat en grues, com aquí a Barcelona que hi havia tranviàries de conductores com a cosa nova, que no era usual, "pues" aquí també, van dir: "dones per portar grues". És això la referència que tinc.

I llavors vostè sap si va haver-hi algún canvi, perquè sembla ser que quan la guerra havien quatre forns i després de la guerra en van treure dos. Això ho saben?

M: Hi havien els forns elèctrics i els forns de recalentar, són dugues coses diferents.

R: Hi ha forns... (que la gent del carrer no ho sap), hi ha forns que és per fondre ferro, o sigui, allí entra "chatarra", ferralla, i els forns aquests es fonien, i es feien uns lingots. Aleshores se'ls posava a refredar, es refredava i passava... quan convenia a la feina, les aleacions dels lingots eren d'un material **????**... a laminació. Una cosa és fundició i un altre laminació, i a l'hora de laminar-ho l'havien d'escalfar una altra vegada en un altre forn. Hi havien els forns de fundició i els de calentar, era diferent.

Jo sé que hi havien 4... Passa que tinc un paper... que ho especifica bastant...

Això qui ho va publicar, el mateix Ajuntament potser?

R: No... Aquests rotllos, que sembla que sigui tan llarg... això és d'un circuit, fan la volta. El motiu de que vagi voltant, quan el rotllo surt de laminació està vermell i no ho pot tocar ningú, i això és un circuit de refredament, o sigui, quan el rotllo torna aquí està fred i llavors es pot manipular amb els camions... Això és refredament.

I aquesta columna, són les que hi ha exactament ara quan passes per sota, aquelles columnes que hi ha blanques que donen a **????** això és una, més cap aquí hi ha una altra...

Les feien servir per enfil·lar-se a dalt?

R: Sí, aquí hi havia una escala, perquè com que aquí hi ha grues, aquí hi ha grues...

I això és lo que feien les dones quan la guerra.

R: Sí, aquestes no existien però hi havien unes altres.

Hi feien les grues però en canvi tot lo que em deia vostè de laminar i tot això no ho feien.

R: No.

Perquè era una feina molt dura.

R: A lo millor ho farien ara, eh? No ho sé, però...

M: Era molt dur allò, eh?

R: Jo de feines de dona, només sé de referència que era a les grues.

I quantes es necessiten, per exemple, a La Farga de dones de grues?

R: En aquell temps es necessitaven 4 o 5, en aquell temps, perquè ara, quan va tancar hi havien 50 grues.

Clar, però durant la guerra devien ser 4 o 5.

R: 4 o 5, era una nau petita de laminació.

I llavors podia ser que n'hi haguessin també els patis on hi havia el carbó o alguna cosa d'aquestes, no?

R: Això també hi havia, a on hi havia la "chatarra", allà sí que hi era alguna grua, allà potser és fàcil que hi hagués alguna dona... perquè ja hi era des de el principi...

I llavors vostè em deia que hi havia dos tipus de forns. Allavorens els quer van desaparèixer després de la guerra quins devien ser, els de laminar?

R: No, desaparèixer cap, els van millorar.

M: De 4 van quedar dos, un de 50 tonelades i altre de 100.

I llavorens aquests altres dos que no hi són, els van desmontar?

M: Hi havia el petit aquell...

Un Siemens hi havia, o un ????

M: Aquest és una altra cosa ja.

R: El Siemens és de calentar.

M: El de Siemens... És d'aquest.

Ah, és aquest, el que va quedar al final.

M: I dels que estem parlant ara és d'aquest tipus.

Eren de fondre aquests tan grans?

M: De fondre, que això són els electrodes, que aquí, al obrir la tapa aquesta venia una cistella per a dintre i llavors els electrodes aquests fonien.

Fonien la "chatarra", clar.

R: Aquests de fet desapareixen abans d'aparèixer, que van millorar, o sigui, es van fer més grans.

M: En van quedar tres, un el petit aquell especial.

R: El forn 5.

M: El forn 5 per materials especials, aleshores el de 50 i el de 100. Això va quedar així fins que va arribar un moment que La Farga ja no podia fondre perquè hi havia els fums i tal, hi havia una parella d'extractors de fum i polsina, això era perquè...

Perquè es van queixar els veïns, no?

M: Sí, però era perquè la polsina de ferro aquesta, això és tòxic, i a més embruta. Hi va haver-hi més o menys amb l'Ajuntaments i tal, tal, fins que va arribar un moment que aquell aparell va quasi eliminar mentres va funcionar bé, la sortida.

I vostès eren conscients de que això era polució i tot això o no?

M: Jo sí.

R: No tant com ara. Ara sabem que vam passar allà...

"Las de Caín", no?

R: Jo m'en recordo que tenia un metge d'empresa que anava un que tenia asma o lo que sigui... el doctor Garrido, que el coneix tot Hospitalet...

Sí, que era el doctor de La Farga, sí.

R: Sí, el doctor de La Farga. "Pues" aquell deia... aquell venia a casa i aquí, a casa meva i deia... (tenia els nens petits)... "Què han dinat?" "Caldo". "Què caldo?" I obria la nevera: "Això ho has de posar aquí dalt, perquè aquí no hi ha prou fred..." Era un home molt de... I un dia vaig dir: "Escolti, però és que hi ha gent que fumen!" I diu: "Si el fumar allà és lo de menys, si amb lo que hi ha allà dins és pitjor que fumar!"

Això ho deia ell, el metge.

R: Ho va dir el mateix metge.

M: Això de les mànegues d'extractor de fums... hi havien unes mànegues... i això ho dic perquè amb el temps vaig participar... Aleshores aquelles mànegues tenien unes alçades de quasi 7, 8 metres, que tenien uns pistons que feien "tuf-tuf", omplien i llavors el fum aquell quedava dintre. Això vol dir que cada 15 dies com a màxim, com a màxim, quan el forn estava parat, teniem d'anar allà a dintre, baixar totes aquelles mànegues i posar-les de noves i arrencar-les. Havia el perill de que si estavem molt de temps com que allò, la polsina del ferro és calenta, surt del forn, perquè això surtia per aquí amb uns extractors que hi havien aquí dalt i anava cap a dins, aleshores vol dir que surtia polsina bullint. Amb el temps aquell mànega es cremava, hi havia un forat i llavors quedava ja malament, s'havia de canviar. Si això no es veia, vol dir que la sortida d'emergència que era un tub així gran esclatava i surtia fum.

R: Era com una vàlvula.

És que ademés era fum de metalls pesats, perquè tot lo que arribaven a fondre...

R: Els camions aquesta polsina se l'emportaven.

En camions?

R: Venien camions, camions! La que surtia, surtia, la recollien en camions però carregats amb tonelades, eh? I sortien amb la pols i se l'emportaven no sé a on.

M: Hi havia un porcentatge que estava permés, no permés, tolerat, que es podia cargar, però cada camió surtia... tres "tones" diaries tenia que sortir. Mentres va

funcionar aquest fum van haver però quan es va deixar una mica, inclús la gent del davant va dir que aquí, a La Farga feiem la neu negra.

El comentar això a mi em fa gràcia per la forma que en van fer-ho... perquè és clar, en veritat no podiem obrir les finestres.

No podien obrir, clar, perquè surtia fum.

M: Estava tot, tot, tot, tot negre, tot negre.

I tot i així la gent de La Farga no han tingut malalties derivades del fum. Sords molts, com vostè. Sordesa, el Verano també va amb l'aparell... sords molts.

R: Sí, sí, sords molts.

M: Jo li puc dir que quan feiem la primera cistella...

R: Vol dir la primera fosa.

M: Ai, perdó.

La primera fosa del forn.

M: Per situant-se més bé, en dilluns, a les 6 del matí la primera cistella que entrava aquí, allò era aire fred, això estava calenta...

Clar, havia estat penjat dos dies.

M: Parlant d'aquí al televisor no et senties...

R: No podien parlar, d'aquí aquí no es podia pas parlar!

M: Cridavem.

Clar, cridaven. I quan posaven la serra aquella també...

I llavors com parlaven dins la fàbrica, amb signes o no?

R: Ui la serra! "lililili".

Se sentia a tot arreu, no? I llavors com parlaveu dintre la fàbrica, amb signes o no?

M: Per signes... A laminació... em recordo perquè hi havia el manipulador que era un home que manipulava... jo ensenyava al manipulador i estava a manteniment elèctric, i s'havia de dir: "Tanca l'aigua al 6!" I per dir-ho feiem...

Feia el signe com si begués en porró...

R: Això era aigua...

I feia el sis amb els dits, no?

R: Sí, jo me'n recordo que el que estava donant l'aigua es deia Zapata, i me'n recordo que un deia amb signes el porró aquest: "Diga-li al Zapata..."

Sí, amb la sabata...

R: "Que el 6 tanqui l'aigua"... I aquell: "Zapata, tanca el 5". No se sentia. Amb signes molt, molt, i convencionals eh?, que ells s'entenien més que nosaltres.

M: En primer lloc era per això, i en segon perquè passar per aquí era perillós. La gent estava treballant aquí, però això no era molt bo passar-hi per aquí, perquè lo que ha dit abans el Francesc, que una barra mal col·locada, mal entrada, que tingués...

R: Un disturbí, era un disturbí.

Es deia un disturbí?

R: Un disturbí.

M: Feia així i pujava cap al ferro i llavors baixava... Per desgràcia aquí, això sí que em recordo molt bé... No me'n recordo el nom, però aquí va morir un noi, en la grua, el gallego aquell, entre dues grues...

R: No, va ser no aquesta sinò l'altra... això va d'un a un altre, i a l'altra banda hi havia un altre i entre aquest altre i l'altre va morir un aprisionat entre dues grues.

I com és això, que no va calcular?

M: Jo no sé...

R: Jo sí, però ara no es pot dir.

Per què?

R: No, perquè després d'esmorzar...

Perquè anaven a "destajo", clar.

R: I per això va morir.

I al forn un altre m'està dient?

M: Aquest és el Campos.

Sí, Antonio? El Campos com va morir?

M: "Bueno", aquí hi ha una comporta i quan té una cistella llavors això es pitja, però quan pitja això està tancat, i el noi no sé què però... Tu saps com va anar això?

R: Sí, ja ho explico... Era el matí de Reis, o sigui, aquell dia venien els Reis, i aquest senyor treballava de nit i tots els torns voline plegar d'hora per arribar a casa seva, i per precipitar la colada, (la colada és la fosa, cada dia feiem 7 o 8 o 10), "pues" van burxar amb un ferro, va burxar el sostre del forn... el sostre del forn el van burxar perquè és caiés i anés més ràpid, es fonia més ràpid i així ja com que era l'última aquell dia, cap a casa.

Aquesta porta estava oberta, que n'hi ha aquí laterals també, i i una lateral cau i tot el "chorro" de foc...! Va morir, va morir...

I llavors quan moria algú, què feieu a la fàbrica? Paraveu a alguna cosa?

R: Sí, sí, es parava aquell dia.

Aquell dia, un dia es parava.

M: Aquelles hores sí que es parava.

I llavors indemnitzaven bé o no? O sigui, a la vídua i tal.

R: En realitat no ho sé com ho feien, era cosa legal, segur que ho era.

M: En els casos aquests em sembla que l'empresa li va oferir una mica de cèntims sembla, i als fills que tenia els hi va pagar l'escola fins a uns quants

anys, als 14, 12, no sé, no m'en recordo. "Algo" així va haver-hi, però res més, eh?

Però mai van haver-hi moviments reclamant mascaretes o aparells...? No eren conscients?

M: No massa.

R: Si es reclamava l'empresa sempre, sempre, eh? lo donava, però li donaven la careta i el tio se la fotia aquí i no se la posava. Lo mateix que acostuma a passar amb els paletes que han d'anar lligats i no es lliguen... i això. Hi havia aparells per la sordera...

Hi havia també?

R: Sí, però no se'ls posaven.

M: Per pujar a aquests llocs d'aquí... això són uns baixos però la part on hi havien els forns era molt més alt, "pues" hi havia... com els senyors aquests que treballen als postes que van lligats, et donaven això per pujar.

R: Cinturó.

M: Cinturó de seguretat, això mateix. Què vol dir això? Que llavors tenies d'afagar-ho, tenies de pujar amb les eines, i aleshores què feien? En comptes d'això per no trigar massa a l'averia, pujaven amb les eines, i baixaven.

R: Per l'angoixa de perdre la feina.

Clar, perquè anés més ràpid.

R: "Si em poso el cinturó perdo el temps!"

Anaveu cronometrats, no?

R: "Home, si em poso el cinturó perdre tant", i puja sense.

M: Això va passar moltíssimes vegades fins que algú va tindre alguna cosa i llavors... No hi havia manera, perquè en realitat l'empresa posava els mitjans perquè els posesin però nosaltres no volíem fer-ho per anar més depresa.

Vostè estava content amb l'empresa? Perquè pagava lo dels nens, no?

M: Això sí, sí "hasta" cert punt. Sí perquè els em van donar escola...

Vostè també va anar al senyor Masot o no?

M: Sí.

Es que el meu pare també hi anava al senyor Masot

M: És que llavors el Forn de Catalunya és una cosa i Rivièrre és una altra. Allavors Rivièrre que és el consorci general et pagava el col·legi. Jo vaig arribar a anar-hi, inclús quan vaig anar a l'Escola del Treball també em van pagar els estudis.

Vostè quin any va nèixer?

M: Vaig nèixer al 33.

I vostè, Francesc?

R: El 27.

M: Allavors també hi havia un anell social que l'empresa Rivièrè que era pels fills dels empleats, que també per Reis donaven una mica de...

Ah, sí, que donaven juguets i tal.

M: Això sí. També hi havia una altra cosa molt important que jo sempre he valorat, era la defensa que hi havia d'un consultori privat de Rivièrè.

Què era, una Mutua o "algo" així?

M: No, no, no...

R: Un consultori privat que l'empresa Rivièrè tenia a la Plaça Urquinaona. Tenia un consultori d'especialistes.

Per tota la gent que treballaveu.

R: Que treballava aquí i a Rivièrè.

Ah, totes les empreses.

M: A totes les empreses Rivièrè i nosaltres també érem Rivièrè però érem el Forn de Catalunya de Hospitalet. Al Forn de Catalunya m'he trobat jo que m'han preguntat pel Forn de Catalunya, no sabien on era, La Farga sí.

Clar, La Farga tothom.

M: La Farga sí, el Forn de Catalunya no sabien on era. "Bueno", però lo que estem parlant d'això del metge era una cosa que estava molt bé perquè no tenies presa, t'atenien bé, com cal i això en un moment donat és una millora social. Va ser molt maco.

I també els hi donaven racionament, no? Vostè l'haurà conegut bé, expliqui Francesc.

R: Hi ha una anècdota del racionament... Com racionament donaven a tots els majors de 18 anys mitja dotzena d'ous. Els majors de 18 anys van anar a buscar la mitja dotzena d'ous, i el Redolat va complir 18 anys la setmana anterior i va anar a buscar els ous i al senyor Monreal que era el "jefe" de personal dic: "Escolti, vinc per la meua mitja dotzena d'ous". I miri a on arriben les coses, per mitja dotzena d'ous les coses que ha de dir...

Diu: "Què tens 18 anys tu?" Dic: "La setmana passada, vaig néixer al setembre, el 27..." Ja havia passat, i diu: "Ja et tindrem en compte per una altra vegada". I dic: No, no, és que els vui ara perquè em toca". "Home, "bueno", no sé què..." Dic: "Miri..." perquè he sigut bastant "punyetero" en lo que crec, amb una cara, que potser ara ho deixaria correr però en aquell moment no: "Demano una audiència", perquè havies de demanar audiència per parlar amb l'amo. "Per què la vol?" "Perquè vui reclamar els ous!" Això és històric, eh? Històric.

I el "tio": "Esperi's un moment". Es van reunir amb uns altres càrrecs d'allà, el senyor Monreal, el senyor Masic, el senyor Salanich... les forces vives d'aquell moment. I em van dir: "Bueno, bueno, tingui, vagi a comprar a la tenda d'aquí al davant". Una tenda que hi havia aquella senyora gran, al costat de la

ferreteria Cap hi havia una tendeta petita i allà em van donar 6 ous, em recordo, i em van donar 2 pesetes de canvi... "Tingui el canvi", i els ous me'ls vaig emportar perquè em tocaven, vaja!
I això és de racionaments, pel Nadal donaven galls d'indis...

Ah, sí? Morts o vius?

R: Vius!

I a on els ficaven, davant de La Farga era?

R: No, dins, dins...

A dintre La Farga entraven els galls d'indi?

R: És que això ho ensenyes i això no es pot...

M: No és aquesta?

R: No, una que posa "Altos Hornos", a l'entrada del carrer Vilumara.

Ah, sí, a veure, si estava per aquí la foto aquesta.

R: Aquí, aquí.

Aquesta, aquesta, sí.

R: Ara perquè hi ha els "palos" però a darrera d'aquest pati més gran ja es veien els galls d'indi... Què més? Un bacallà...

Ah, un bacallà també els hi donaven?

R: Sí, però al mateix lot, eh? El bacallà, gall indi, un kilo d'arròs, farina...

I patates també, tot això?

R: Hi havia un economat, que això és una altra cosa. Hi havia un economat, això és lo de Nadal.

Això era el "lote" de Nadal.

R: Però a més van formar un economat, com si fos el "Dia", no?, amb menys productes.

Ho tenia l'Auxili Social l'economat o no?

R: No... estava primer a la fàbrica, primer dins la fàbrica.

M: I després a la Plaça de l'Ajuntament.

Ah, sí? Primer va estar a la fàbrica i després ho van traslladar a la Plaça de l'Ajuntament.

M: A un voltant d'aquells, a un carrer d'aquells.

R: On hi ha aquella sabateria que no sé com se diu, la sabateria no a la Plaça de l'Ajuntament, a on hi ha el quiosc de diaris.

Ah, sí, sí, allà hi havia una sabateria, que ara hi ha un banc.

R: Doncs just a aquest carrer hi havia un economat de La Farga.

Llavors la gent anava allà a comprar.

R: Sí, sí.

Anaven amb bonos de La Farga o "algo"?

R: Amb un comprovant de que...

De que treballaven allà.

R: La veritat és que ja ens coneixien, però si no ja sabien que eres d'allà.

M: Valia la pena perquè els preus eren més bons.

R: Era de primera necessitat, eh? No era allò de dir, comprar una "gaseosa", això res, era arròs, patates, mongetes, oli i coses així.

Fins quin any va durar l'economat?

R: ???? mentiria

M: Una altra cosa que també ens donaven, i això sí que el meu pare ho portava, era un sac de carbó cada no sé quan, cada 15 dies o cada setmana...

Carbó per les cuines econòmiques?

M: Per la cuina i això, el meu pare portava un carretó a casa.

R: Era poc habitual perquè hi havia poca gent ja que el gastés, o sigui, ja estava en decadència el us del carbó, però el que s'ho feia servir li anava la mar de bé.

Perquè tots dos ja vivien... Aquestes cases de quan són fetes? O sigui, quan treballaven a La Farga ja vivien aquí o no?

M: No, no, no. Aquestes cases ha sigut degut a... quan el Congrés Eucarístic.

R: Són vivendes del Congrés aquestes.

Aquestes són vivendes del Congrés.

M: L'empresa Rivière com altres empreses van donar una aportació al bisbat.

Per fer el Congrés van aportar alguna cosa, no?

M: Allavors l'Ajuntament... Aquestes són de l'Ajuntament o eren. Aleshores va fer una aportació de dos coses, l'Ajuntament va posar el terreny i el Congrés va ficar les vivendes, i llavors degut a la "cantitat" de pesetes o de mil.lions que van donar "pues" va tocar al Tecla Sala uns quants, al ???? un altre, a l'empresa aquesta de Can Vilumara un altre, a l'Ajuntament un altre... És a dir, ho van repartir, són 50 vivendes repartides.

R: O sigui, les empreses tenen l'obligació de fer cert número de vivendes, si tenia una cantitat de treballadors "x"... tenia obligació de fer vivendes als treballadors. ????a més de pagar la vivenda va anar al Congrés i va pagar les 10 vivendes, lo mateix que va fer Vilumara o qui sigui, van pagar el preu. I els donava al que va veure que els hi feia més falta o lo que sigui.

Vostès els demanaven i llavorens...

M: Hi havia sollicituts però l'empresa donava als que creien que en aquell moment ho necessitaven.

Llavors vostès van venir a viure aquí, perquè hi havien més de veïns de La Farga o no?

M: Sí.

R: Sí, hi ha alguns que són morts. Aquest és un que estava a La Farga i no va entrar, a través de l'Ajuntament.

Ah, per l'Ajuntament.

R: Li van proposar pis per mitjans de l'Ajuntament.

LLavors vostès els havien de pagar també els pisos, no?

R: Sí, sí.

Però més barats.

R: Més barats.

M: Eren 89 mil.

R: 90 mil peles.

Ah, sí, 90 mil? Això a l'any 62, no?

M: No, abans, al 56.

Al 56? Estan fets abans del Congrés.

R: No, no, el Congrés va ser al 52.

Al 52, sí, perdó.

M: I al 56 ens van donar les claus.

Al 56 els hi donen ja les claus.

M: Les claus, sí.

I llavors els seu pare també hi vivia aquí o no?

M: No, el meu pare vivia aquí a Hospitalet i jo...

Ah, o sigui, el seu pare treballava a La Farga però a on vivia, a Hospitalet Centre?

M: Al carrer Xipreret, el carrer més antic de l'Hospitalet.

I vostè, Francesc, a on vivia abans de viure aquí?

R: Al carrer Aribau.

Venia de Barcelona?

R: Sí, Aribau-Córcega. Des de casa meva veia l'Escola Industrial.

Hi havia anat també o no, Francesc? Perquè va anar a aprendre per estar als tallers, no?

R: No, jo no vaig entrar-hi a l'escola, és clar, vaig aprendre per anar a tallers, però a aprendre l'ofici, però vui dir, que no té res a veure amb l'escola de La Farga.

Sí, que van fer una escola d'aprenents.

R: Una escola d'aprenents, que jo estava molt d'acord perquè et deixaven... o sigui, després de saber segur si volíem ser mecànic o volíem ser electricistes ens feien la prova, ens portaven a prova.

Sí, els feien passar pels tallers...

R: Al taller elèctric, i deien: "Aquest nano no té..." , o al revés, anaves i passaves, i sí, sí, aprenents que van començar en un taller van acabar en altre perquè els hi anava més bé... per les seves característiques.

Francesc, tu venies de Barcelona, i com és que vas entrar a treballar a La Farga?

R: Primer perquè m'agradava molt, per coneixença d'un cunyat meu que coneixia un senyor que treballava, un tècnic de la fàbrica i li va parlar: "Tinc un nano...", perquè jo era aprenent...

Clar, era jovenet.

R: I va dir: "Sí, sí...", perquè això va ser a la transició de quan era Torras... Això era "Herrería San José".

Sí, "Herrería San José", i després ho compra Torras.

R: Després ho va comprar Rivière.

Rivière, sí.

R: I al comprar-ho Rivière, llavors no hi havia influència, eh?, perquè pot treballar qualsevol que volia entrar, però aquest em va oferir i diu: "Ah, "pues" sí, al taller fan falta nanos, falten aprenents". Em va enviar cap aquí, vaig entrar d'aprenent però el senyor Farrero (perquè si surt que surti), el senyor Farrero em va fer entrar, o sigui, em va donar un lloc, però a mi, a altres... No jo sol, vui dir, que jo vaig entrar però...

I el teu pare també treballava a la Metal.lúrgica o no?

R: No, el meu pare era sastre.

I ereu molts germans?

R: Sis.

I eren d'aquí, eren catalans o eren de Burgos també?

R: Catalans... Hem sigut 10 germans, però abans se'n morien... abans amb una difteria moria un, per una... qualsevol "tonteria", com tots. En van quedar sis que encara estem vius.

I vostè Antonio, quants germans eren? És que no ho he preguntat.

M: Dos, una germana i jo.

Vui fer una referència sobre això...

Sí, això què és, el "rea"?

M: Sí, el "rea"... Un tal Miquel Vila Greig...

R: Era un ingenier! Aquest tio...! Com aquest tal "Hepkings"... aquest científic que hi ha ara, aquest "tio" que va en cadira de rodes...

Ah, el Hopkings aquest, sí. Aquest també estava...?

R: Aquest no estava així, però vui dir que era un "tio" d'aquests que sembla que sigui... el veu vostè i sembla mig... que no li fot cas, però...

Tenia un cap boníssim.

R: Privilegiat, privilegiat. Lo que deia era sentència, lo que deia aquell "tio"...

M: Fent un acudit diriem: "El veus pel carrer i 20 duros".

R: No causava respecte.

Perquè era un sabi despistat o què era?

M: Doncs poder sí... Lo que sí es pot dir, això és una sensació que tinc jo, que va arribar el "rea" i el "rea" el feien perquè es feia a les centrals nuclears. Les centrals nuclears que hi ha aquí de Tarragona, Vandellòs i això són d'aquests.

Són aquests, estan fets amb lo de La Farga.

M: Aleshores, aquest "rea" estava cotizat de manera que estava molt bo. Això, quan van fer les centrals nuclears van venir uns senyors de Vandellòs i veien si havia per fora una grieta, si havia aquesta grieta aquella barra ja no servia, fora. Aleshores hi havia la llargada aquesta que em sembla que eren 18 metres i necessitaven més metres i llavors venien i "juntaven" dos barres, portaven ???? de Suïssa especial i soldaven les dues barres i de 18 es posava en 36, per dir-ho d'alguna forma, i allavors venien aquests senyors i si la soldadura estava malament fora també. Es pot dir que es miraven barra per barra, i això és clar, aquesta "calitat"... va donar una garantia total, perquè la calitat del ferro, de l'acer, més la soldadura, més tot això, era com si fos tot ????.

És això el "rea"?

M: Això és el "rea".

Però aquest és buit.

R: Aquest el vaig buidar jo.

Ah, que s'ha fet un trepitjapapers, és maco, eh?... I això què el feieu, a la fàbrica quan sobrava un tros o així?

R: Sí, això era amb molt de trossos, eh? Els camions que sortien... o sigui, si als camions els hi sortien massa les barres hi havia un soplet allà que anava tallant perquè no molestés...

I això ho llançaveu o ho tornaveu a fondre, no?

M: Però normalment no era aquesta la qüestió, és que tenia que ser... ara no sé si era 20 o 30, però 18 i 18 eren 36.

I si sobrava una mica, fora.

M: Ni centímetre més ni menys, 36.

R: Això mateix, el P-36... això es deia el "despunte", el sobrant, i ara li ensenyo perquè com a curiositat... amb un torn d'aquest el vaig buidar.

M: Jo d'això em recorda que un any, pel desembre, em van fer fer no sé quants, 10, 20, 30, no sé, bastants, molts, vaig estar molts dies, els buidava al torn, perquè s'ho van donar als directius de Rivièrè.

Ah, els hi van donar com un regal, no? O sigui, eren per posar llapisos o així.

R: Aquest camió que li van tallar això, anava a la central d'Ascó, o sigui, la central d'Ascó portava la continuació d'aquest ferro. Això t'ho puc deixar també si vols, eh?

Sí, ja faré una foto.

R: Una foto o lo que sigui, jo el que tinc està aquí i podeu fer servir el que vulgueu.

M: No sé què més, si pregunta poder...

R: Que preguntis, que preguntis...

Sí, això volia preguntar, per Sant Eloi feieu alguna festa, que era el patró? Això els hi volia preguntar.

M: A Les Planes. Jo hi he anat moltes vegades, no treballava encara llavors, jo no treballava, anava amb el pare i allà a Les Planes es sentaven tots... "Bueno", els del taller, eh?

Anaven per tallers.

M: Allà sí, normalment.

R: Has de comptar que eren 600 a la fàbrica, per això anaven per tallers, i dels tallers encara taller mecànic i taller elèctric, eh? No vol dir que si un volia anar allà no passava res però les colles, totes les colles es formen amb el que et toca.

I què feieu a Les Planes? Passar el dia allà, no?

R: Es feia una costellada.

M: Una costellada, passar el dia allà i mira, cantar, i saltar i jugar.

I anaven les dones...

R: No.

M: No, no.

Només homes?

R: Érem masclistes.

M: Els senyors.

Masclistes?

M: Sí, sí, era així, eh?

R: Perquè ara ja no es fa això, ara si es fa van les dones.

Però abans no, abans no es feia així.

M: No, no, anaven els treballadors i els nanos, això sé.

Anaven pares i fills.

M: Sí.

I el menjar s'ho portaven o el feia la empresa?

M: No, això era particular.

R: L'empresa no ens donava ni quartos, eh? Era festa i prou.

Feien festa i prou.

M: Nosaltres feiem la festa i nosaltres anàvem cap allà, i altres poder no feien res i altres anaven a on volien. Nosaltres anàvem cap allà.

I després de la vaga dels tranvies i tot això us recordeu si la fàbrica es va parar o alguna cosa d'aquestes? Això al 51.

M: Jo treballava a ????? encara.

I tu, Francesc?

R: Per la vaga no es va parar.

Aquí no es va parar, però us veu assabentar, no? Perquè alguns deien que algú va fer sabotatges també.

R: Ens vem assabentar perquè s'havia d'arribar a peu fins aquí.

Tu venies a peu, clar. Una pregunta, Antonio, abans de La Farga vas treballar a un altre lloc?

M: Sí, al Poble Nou.

O sigui, tu vas anar al senyor Massot i sortint del senyor Massot ja vas anar a treballar al Poble Nou?

M: A Poble Nou.

Però era una empresa Rivièrè també o no?

M: No, no, una empresa particular.

I també del mateix, de metal·lúrgic o no?

M: Sí, sí.

Ah, "vale", i després a quin any entres a La Farga?

M: Jo tenia 18 anys, 17... feia els 18, vaig estar 3 anys allà i llavors...

I vas entrar d'aprenent o no, com el Martí Valls i tot aquests...

M: No.

I dius que quan la vaga de tramvies treballaves a Barcelona i hi havies d'anar a peu també a Barcelona.

M: És que en realitat anava amb el cotxe del Oliveres, amb aquests cotxes amb el "butano" aquell darrera... ????

i quan anava bé en el metro i si no "pues" alguns anaven a peu.

R: Hi havia el metro, eh? Baixaves a Aribau.

M: A Marina.

R: Sí, però a peu baixaves de Aribau havies d'anar a buscar el metro a Universitat, havies d'anar a peu fins Universitat.

Del metro de Santa Eulàlia que era el final aquí no hi havia ningú que agafés l'autobus, eh?

Anaven a peu, no?

R: Sempre a peu.

Clar, no hi havien diners.

R: És que no hi havia ningú que agafés l'autobus! Ningú!

M: Jo sí que recordo... El Tolós, el avi, el Quico venien de Poble Nou... aquests venien, s'esperaven a no sé quina parada de metro, jo sé que l'agafaven dos a Marina, i sempre eren puntuals, eren els primers que agafaven el metro. I llavors el Tolós ????

R: Hi havien "varios" que agafaven el primer metro, "varios". El Palos també agafava el primer metro.

M: I aleshores lo que és curiós és que entraven a les 7 i mitja i aquest senyor a tres quarts de 7 ja hi era al taller.

Ah, sí? I com és que entraven tan d'hora?

M: Perquè si no arribaven tard, era una obsessió.

Era una obsessió arribar a l'hora a la feina.

M: Agafaven el primer metro, em sembla que havia de ser a tres quarts, anaven de Santa Eulàlia allà a peu i a tres quarts de set... si anaven una mica més tard anaven "estafarats", ???? i era una cosa de que sempre ha sigut una cosa de molts anys, molts anys, eh? Avui dia que la gent és una cosa tan diferent...

Perquè hi havia una cultura del treball, no?, de la cosa ben feta, o sigui, que això existeix, no?

R: ???? Jo veig al meu fill, va a treballar aquí a la Carretera del Mig i agafa el cotxe, a la Carretera del Mig, eh? Caminant 5 minuts! Que no arriba, 5 minuts, vaja! Aleshores deien: "Si falla el metro, si falla el metro..." I miraves el transport que no et pugués fallar perquè s'havia d'anar caminant, i llavors et sobrava temps.

M: Jo recordo un dia, ja havia treballat allà, una vegada no sé qui va ser dels tres que anaven junts va arribar uns minuts... i els altres es van enfadar molt amb aquest perquè havia arribat tres minuts més tard, 4 o 5, no sé, però

solsament per aquest detall, perquè van arribar al taller a menys cinc! Que a menys cinc faltava més de mitja hora, eh? Coses així...

Recordeu si va treballar alguna dona mentres vosaltres estaveu treballant a La Farga?

R: No.

M: La química.

R: Ah, sí, té raó! No, dugues.

M: L'altra qui era? La filla del Monreal, no?

R: La filla del Monreal i la Carmeta.

M: La Carmeta, la química.

R: La Carmeta?

M: La Carmeta és la química.

R: Era una senyora i una ajudanta.

I una era filla d'un dels "jefes" de l'empresa o dels directius, no?, la filla del Monreal.

R: No, era familiar, crec que era la cunyada del Monreal... Monreal era el "jefe" de personal, un senyor que era bastant... d'aquests senyor que... passava llista al personal, passava llista!

Cada dia passaven llista?

R: Teniem una xapa per entrar, cada un tenia un número, una xapeta, l'havies de despenjar d'un clau i posar-la en una capsa i el porter amb aquella caixa la portava a l'oficina i mirava "El 42 és el Redolat, el 43 és aquest..." Així era, però per si no hi havia prou el senyor Monreal passava, super-serio, serio, passava m'en recordo amb les mans endarrera, passejant, un passeig, i mirava el tren, laminació... passava i ja havia passat llista, ja sabia qui havia i qui faltava, i venia als tallers... semblava que no mirés a ningú...

I estava passant llista a tota la fàbrica.

R: I aquell "tio" anava comprovant... o sigui, al taller o a l'oficina deia: "Mira, falta aquest, aquest i aquest", i deia: "Aquest no perquè a aquest l'he vist", o al revés... Això és ser xapat a l'antiga... però és el que hi havia.

M: Això que has sentit és també com cobravem, això m'he trobat jo, per cobrar no anàvem a l'oficina, passaven el ???? i el senyor Monreal amb una capseta...

Ah, sí? Els dos "jefes"?

M: "Fulano, mengano", l'altre, l'altre i l'altre.

Al lloc del treballador, clar, perquè així no feieu cua.

M: Amb el temps sí que havíem d'anar a oficina.

R: Tu havies d'entrar per aquesta porta...

Aquesta porta quina és?

M: No hi és.

Ah, ja no hi és.

R: Al carrer Vilumara... no, al carrer Barcelona d'allà cap aquí... hi arribes i arribaves aquí...

Ah, que s'acabava el carrer que va cap allà...

R: El carrer Barcelona s'acabava aquí i això era la fàbrica, "hasta" que surtia Can Vilumara. Ai, a Can Vilumara! És que això és el carrer Vilumara, saps quin és el carrer Vilumara? És el que... aquesta és la porta de La Farga on estàn els congressos i tot això, allà. Això estava tancat i d'aquí a la Balart, tot això era fàbrica. M: Això és això, això és el carrer Barcelona i això Can Vilumara, aquí va la carretera.

I així tots dos havieu conseguit aquesta entrada.

R: Aquest just.

M: Jo bastant just.

R: Van obrir el carrer aquest... el carrer Barcelona continua fins la Balart. Nosaltres teniem la fàbrica aquí i els vestuaris aquí...

CARA B:

I llavors van fer un pont...

R: Van fer com una entrada més, un soterrani que passava de banda a banda.

Sí, per sota el carrer, sí.

R: Al fer aquest pont, va anar una empresa de fora, va morir un treballador dels que feien el pont. ????, va morir un treballador... Tots els treballadors de l'empresa, que no tenien res que veure, al sentir... perquè van quedar enterrats dos o tres... Tots els treballadors, cada un com un home sol, tots van anar a treure'ls, amb les pales, amb les mans... Allò estava ple de fum. Van venir els bombers i són els que la van "pifiar", en vam treure dos nosaltres i va quedar un que devia faltar poc, perquè aquell pont no és gaire "fondo", i els bombers van arribar, van actuar com deuen: "No, aquí no es pot tocar! Hi hem de fer una embestida!" Van començar a posar unes proteccions... "Està aquí!"

I es va asfixiar.

R: Ells no es van fiar i sí, sí, quan el van treure els bombers al cap de 5 minuts. Tothom va quedar amb lo de dir: "Si no haguessin vingut ?????

M: Això és perillós una mica, els bombers van treballar com saben fer-ho, es van posar les coses adequades... però ells com que estaven allà veient que la vida d'aquella persona era més ????

R: Nosaltres sabiem lo que hi havia sota, els bombers no.

Clar, perquè ja ho havien vist.

R: Ho havíem vist. Qui sap si aquí hi ha un... ells què saben...?

I aquests vestuaris els van fer quan la guerra?

R: Sí.

Crec que eren modèlics aquests vestuaris, no?

R: Sí, sí.

LLavors ara ho van tirar a terra tot això?

M: Sí, sí, sí.

R: Modèlics perquè se semblava a la Model.

Semblava la Model?

R: Eh què sí?

M: Sí, sí...

R: A tots els voltants "en vez de celdas" hi havien vestidors.

I la cantina també la van fer quan la guerra o més tard?

R: Més tard, la cantina ha sigut... ja hi havia laminació...

M: Quan van fer els despatxos sobre la cantina, que van fer despatxos nous a laminació, i a sota van fer la cantina.

R: Però abans això ja hi era cantina, eh?

M: No ho sé.

R: Recorda't, a magatzem... a magatzem antic... Si tu continuaves el passadís, aquella cantonadilla... Te'n recordes?

M: Sí, sí.

R: Però tampoc no... no tenia importància. No sé... amb les dates sempre... em sap d'un greu no haver-ho apuntat. No apuntat, perquè aquesta situació l'he trobat jo... Anaves i veies els cascos per allà a terra, que cada un portava el seu nom.

Ah, sí? Expliqueu això del desmantellament de La Farga. Això devia ser horrorós, no? O sigui, perquè a vosaltres us van jubilar?

R: Per mi un trauma, un trauma, eh?

A tu et van jubilar, Francesc? Et van jubilar quan van tancar La Farga?

R: No, no, perquè no tenia la edat encara.

Encara no tenia la edat. Va ser horrorós lo del tancament aquest. Va estar molt mal portat, no?

M: De fet quan ens vem anar, la mitjana que hi havíem em sembla que era 52 o 54 anys. Érem grans però faltaven alguns que encara li faltava molt temps, jo tenia 49 anys.

I llavors vas anar a Castellbisbal a treballar o no?

M: No, no, vaig estar treballant a Sant Joan de Déu, vaig estar aquí a Sant Joan de Déu, vaig estar aquí a l'oficina i després vaig anar a Can Llogueres.

Ah, a les pintures? Perquè va trobar feina de seguida, per sort va trobar feina.

M: De fet sí.

És que hi ha gent que no va trobar.

M: Gràcies a Déu sí, sí perquè va haver-hi persones, companys nostres que no han pogut aconseguir-ho això.

I tu Francesc què?

R: A mi em van oferir anar a Castellbisbal, jo no vaig anar i després de que ha passat lo que ha passat me n'alegro de no haver-hi anat.

Sí, perquè després alguns els van fer fora, una discriminació brutal, eh? M'ho han explicar, que tenien que anar amb el seu cotxe a Castellbisbal, que no els portaven en el autocar...

R: En el autocar! Que passaven 8 davant de la fàbrica! Vuit! No admetien als dels "Altos Hornos" de La Farga, no els admetien, perquè només sentava precedent de que paraven el transport... O sigui, havies d'anar amb el cotxe teu o d'un altre o lo que sigui, i passant el autocar buit, eh?, el autobus buit...

I llavors vosaltres veu estar fins el desmantellament de La Farga? O sigui, desmuntat tot menys l'últim forn aquest que hi havia.

R: Aquest forn estava inutilitzat... Aquell forn encara que s'hagués volgut engegar no es podia engegar.

No, per què? Perquè petava la instal·lació?

R: Perquè petava les condicions elèctriques, mecàniques...

M: Només quedava l'estructura.

Era figuratiu, no? Era figurat.

M: Després d'estar desmantellat tot allò va estar encara poder més d'un any o més, com a un símbol.

R: Més d'un any! Escolta, si jo he portat als meus néts, qui ho hauria de dir, a Fira Joc, i aquest forn encara hi era!

M: Això sí, perquè jo amb el nét també vaig anar i: "Mira, aquest és el forn que havíem passat tantes penalitats". "I això què es?" I li vaig explicar més o menys lo que és, però poder si que fa més d'un any... dos o tres.

R: Bastant de temps.

I quan tu anaves i veies tot això tirat t'agafava tristesa, no?

R: Sí, sí, sí...

A tu també, no, Antonio?

M: Jo he plorat tres vegades a la meua vida, pels meus pares i quan van tirar el forn...

Clar, perquè era tot una via de feina.

R: Nosaltres allà anàvem a patir, a patir, perquè la claror i tot... però és teu, és cosa teva.

És una empresa, ja tens molts amics...

M: Mira, això...

Clar, perquè ho trobeu molt injust, jo suposo, perquè llavors què veu pensar quan els veïns feien les manifestacions i tot això? Ho trobabeu normal o...?

R: Per una banda és clar, si vivien aquí, però jo penso:

"Per què van venir aquí?" Quan La Farga es va montar allà no hi havia res! Eren camps! Era un descampat que era ideal per... i llavors que vingui un "tio", li posin la casa al costat i digui: "Fora!"

M: Jo no és que estigui d'acord amb aquesta gent, perquè això era el meu puesto de treball, però reconec que també els van enganyar una mica.

A qui, als que van comprar els pisos i tot això?

M: Perquè els ensenyaven normalment els diumenges, que normalment el forn no treballava. Llavors els hi van prometre que els Forns s'anirien, a part d'això que a aquella època ja la maquinària de treure el fum ja funcionava molt, molt malament. Per tot això, entre Ajuntament, nosaltres, el departament d'indústria i tot això... Lo que jo tenia molt clar, molt clar, i això em va costar algunes baralles amb els meus companys... dic: "Aquí no acabarem nosaltres".

Tu ho veies, clar.

M: Jo ho veia clar.

R: Això ho veia tothom, lo que no ho volien veure!

M: Primera: La pressió de la gent que hi ha allà, el lloc a on estava l'empresa que està dintre de la ciutat ja, l'entrada del camió de 18 metres que no podien fer maniobres...

No podia entrar, clar.

M: Els sorolls que feien els forns, els sorolls que feien la laminació, la serra automàtica, tot això com que es va anar progresant les coses i es van anar millorant les coses clar, jo ho veia claríssim.

Segona: Quan van treure el forn tenien que portar el material de Castellbisbal, portar això cap aquí costava uns cèntims, bastants. Allavors reciclar el "rea" també. Després la quantitat de maquinària que portaven i la gent que portava aquella maquinària no era rentable perquè es feia molta ferralla. Què vol dir ferralla? Ferralla vol dir que si el lingot entra aquí i va a parar a aquesta d'això, vol dir que això és una quantitat bona de cèntims que es paga, però si tot això va anant aquí, a tirar això que no serveix, això són cèntims. Tota aquesta sèrie de coses que anaven en contra. Es veia clar que allò no acabava allà, no jo, ningú.

Llavors vostè ja va començar a buscar feina?

M: Ja buscava, ja.

És que hi ha gent que li va agafar com molt de sobte i llavors es van quedar... Clar, a més com que suposo que eren 500 persones que buscaven feina tots al mateix temps, va ser lo que va ser horrorós perquè no es va planificar i després l'Ajuntament tampoc va defensar aquests llocs de treball ni va buscar una reestructuració de la gent que s'anava al carrer, o sigui, perquè això alguns ho van dir: "Mira, allà a Sagunto l'Ajuntament el primer que sortia a les manifestacions", però en canvi aquí ningú va estar pendent de vostès.

R: I aquesta empresa ho va fer tot molt legal i molt bé perquè no puguessim...

Qui, el Rivièrè?

R: El Rivièrè, ho va fer molt bé perquè ell lo primer que va dir va ser que no deixaria ningú al carrer.

Ah, no?

R: No, perquè tothom anava a Castellbisbal.

M: Això per una... i segona, l'empresa no va plegar, vem plegar nosaltres.

R: Exacte, exacte, vem plegar nosaltres.

I no us sentieu enganyats en algun moment? No us sentieu enganyats per exemple, pels comitès d'empresa i tot aquest "líó"...

M: No, perquè la pressió que podia fer el comitè d'empresa no estava a l'altura de ...

De tot lo que passava.

R: Era impotència, era impotència.

M: Sí que hi ha una cosa que em va "llamar" molt l'atenció, que el sub-director d'empresa, un tal senyor Varela, va anar a Madrid i va portar tres mil mil.lions de pesetes em sembla que era, per fer la reestructuració i l'empresa nova a Castellbisbal, però no sé per quina regla de tres, això no ho he sapigut mai o al menos no ha sapigut ningú...

R: És cosa de despatxos, és cosa de despatxos.

M: ...que aquests mil.lions de pesetes quan l'empresa ja estava tancada es van posar sobre la taula i no es van voler materialitzar enlloc. Això no he sapigut per què.

Van desaparèixer vols dir?

M: No, no, que no es van activar per fer l'empresa a Castellbisbal. Allà hi havien terrenys, allà hi havia aigüa, hi havien els forns fets...

O sigui, que no van tornar a montar La Farga diguem-ne a Castellbisbal.

M: No, es va cremar un transformador, que diuen que la casa que va donar l'empresa Rivièrè al plegar 100 mil.lions de pesetes diuen, i aquest enrevol de 100 mil.lions de pesetes amb una cosa i l'altre... la cosa és que van plegar.

R: Lo que puc pensar ara jo no és lo mateix que pensava aleshores, eh?

Clar, allavors us va agafar molt confusos, clar.

R: Això era una cosa de despatxos però el tancament...

M: Són rumors, eh? Lo que sí puc dir, això sí que ho vaig viure, és que quan van fer la reestructuració de l'empresa, jo no sé quants érem, érem bastants poquets ja, allavors la Generalitat li va donar una oportunitat a l'empresa de fer reestructuració a l'empresa de treballadors perquè pogués tirar endavant. Va fer una aportació de 100 mil.lions de pesetes.

Un familiar meu que és de Convergència em va preguntar: "Antonio, això com ho teniu?" Dic: "Malament". Diu: "Bueno, és que el Ribó (que és el president de la Càmera ara, Joan Ribó,) ha ofer 100 mil.lions de pesetes perquè l'empresa tingui viabilitat". I jo li vaig contestar: "Llàstima perquè llançaran del presupost 100 mil.lions a terra". Diu: "Home, tu ets molt..." Dic: "No, jo sóc realista". Dic: "Mira, pensa una cosa, que és el meu puesto de treball però aquests 100 mil.lions de pesetes no són viables".

Van fer reestructuració, van fer lo que ha dit el Francesc que hi havia la part mecànica i la de peonatge.

R: El 80%...

M: Allavors jo vaig proposar lo següent, (no ho diguessim perquè ????) manyà ni oficial)... Fer aquesta feina, potser ara no la faria, però vaig proposar una cosa, si hem de fer una reestructuració, sense "menospreciar" a ningú hem de pensar de que si veiem a tots... és a dir, el porcentatge de mecànics, ajustadors, "xispes" i tota aquesta gent que et pot posar en marxa quan hi ha averies, si els posem a l'atur, en descans, com farem que els que estan treballant que són, en el bon sentit de la paraula, peonatge, puguin fer l'averia elèctrica, del torn, ajustador... Ho vaig proposar a la direcció: "Si això ho feu serà l'error més gran, a part que això no té veritat... Van dir que no però sí que al cap de dos dies em van fer una crida i em van dir: "Això ho posem així", i van fer unes llistes amb els persones, "tal, tal, tal", i llavors van treure a uns altres, i llavors va haver-hi una altra cosa, que llavors la gent de laminació es va veure "menospreuada" per nosaltres, van dir: "Els dels tallers i mecànics, elèctrics i tot això són els favorits". Jo amb algú em vaig posar... Dic: "No es fa això, es fa perquè són les circumstàncies".

Dic: "Mira, tu al meu lloc, al torn, hi faràs la feina? No. Jo al teu torn, al teu lloc, malament, fent un esforç poder sí que ho faré. Si volem cobrar a final de mes ha de haver-hi gent que estigui al seu lloc".

R: És la lluita que hi havia entre el peonatge i les especialitats.

M: Amb lo qual hi havia dos coses també, en primer lloc els que eren taller mecànic i elèctric no cubriem tot, i a més l'experiència d'aquests senyors que estan a un puesto determinat que sabien com tenien que treballar, i el que era més ??? es posava al torn i li donaven un rodatge, però la veritat sigui dita, va ser un fracàs.

I quan va durar tota aquesta situació tan dura?

M: 4 o 5 mesos, no gaire, eh?

És una tensió, calr, com una guerra, en tensió, perquè m'ha semblat que algú de vosaltres esteu com picats amb els altres, per tot això, no?

R: Jo crec que això és una tàctica empresarial.

Clar, de fer barallar als treballadors, dividir.

M: Dos coses sí que li vaig dir a aquell familiar meu, una al cap del temps: "Què et sembla?". I tenia raó, dic: "Amb el temps tindrà raó". I llavors que el que encara posava els cèntims perquè l'empresa hi fos viable era Banca Catalana. Si Banca Catalana... els hi vaig dir als de la... al Pagés, era el sub-director. Dic: "Una cosa Pagés, o una de dugues, o vosaltres sou molt llestos, molt, molt, molt llestos o Banca Catalana són tontos". Em va preguntar per què. Dic: "Perquè mira..." Jo estava posat així i al darrera estaven les ferralles. "Si jo pago com el banmc perquè això tiri endavant és perquè dongui rendiment, perquè foti un llingot per aquí i surti per la porta venent-ho, però quan veig aquestes piles de ferralla que arriben a dalt de tot de la grua, això no serveix". No em va contestar, m'hi deu una pregunta. Lo que sí sé, 49 anys, al meu cas, al carrer.

Clar, tots, la majoria dels que... i al Rovira també vaig entrevistar...el Verano també es va jubilar...

M: Va haver-hi em sembla, un que sí que elconec que va tindre sort, amb aquesta jubilació.

R: Li va tocar la jubilació aquell any.

El Verano també perquè va dir que com que cotitzava molt o no sé què encara li va anar bé, i el Romaguera també.

M: No, però va ser de la manera següent, resulta que tenia 58 anys, acabats de fer quan van plegar. Li van donar 2 d'atur i als 60...

Ja va començar a cobrar, però vosaltres us veu tenir que buscar la vida.

M: Després també s'ha de dir una cosa, que amb la jubilació van donar uns cèntims... Ai la jubilació, el "despido".

Van fer com una liquidació, no?

M: Una liquidació, que era 4 cèntims perquè tal com estava el panorama això no servia per res.

Sí, això també algú m'ho ha comentat, que al fer-ho fragmentat a cada un li van pagar una mica el que van volguer, que no van donar una cosa unitària.

M: Sí que va ser unitària, el que passa que va haver-hi tres "varemos".

Ah, veus? A uns li tocaven menys diners que a altres.

R: Alguns es cobraven "algo" d'aquí i la resta... perquè aquests que es van jubilar en aquell moment, el Palos, Ponces... el Moreno, aquests van tenir sort, van agafar lo que els donava la casa, a més a més lo que els hi quedava de "paro"... ja no tenien "paro", ja estaven jubilats. Aquests van

tenir sort, que van guanyar més que nosaltres que vem cobrar l'indemnització i al carrer.

M: Se'n van anar a la jubilació per dir-ho d'alguna forma, i els hi van donar no massa cèntims però 4 cèntims.

A mi em va sapiguer molt greu però va ser així, quan ja la cosa estava molt malament la gent estava desmoralitzada. Jo ja feia més de dos anys que ho veia, m'ho veia molt clar això ja. Això m'ho veia vindre, ara bé, jo em vaig enfadar amb alguns companys del taller mecànic i alguns de laminació perquè deien: "Si ens hem d'anar al carrer tal com diuen, per què hem de treballar?" Dic: "Molt fàcil, primer per principis, i segona si vols cobrar a final de mes lo poc que puguin d'això si no treballes i allà no venen no ens donaran a ningú, ni perquè sigui "fulano" ni "mengano". És a dir, que si tu no fas una mica d'esforç... quan estiguem al carrer anirem tots al carrer, però mentres vas a cobrar un mes ha de ser així, no queda més remei. Això és així".

R: I van tancar en plena producció, eh? Amb rècord de producció, o sigui que...

I vosaltres penseu que van tancar no tant per les protestes dels veïns, sinò perquè la fàbrica... que és el mateix que m'ha dit el Vats, diu: "Aquí hi havia un planing de 10 anys o de 20 anys i això res. Diu: "Perquè ja era massa gran la fàbrica pel lloc a on estava".

R: Exactament, exactament.

És el mateix que em deia el Vats, en canvi hi ha altres que diuen: "No, això és culpa dels veïns" i tal, però el Vats em donava aquesta visió, diu: "Jo ja veia que això era una planificació..." i ja es va anant buscant feina també i tal perquè ell veia que això s'anava...

R: A l'empresa li va anar bé que els veïns...

M: Això era una pantalla, un senyor que vaig discutir amb ell va ser per aquesta causa. Dic: "Mira, si anem al carrer no serà pels veïns, eh? És per a on estem, el soroll que fem i perquè és un plan previst que això se'n vagi". Això lliga una mica amb els tres mil mil.lions de pesetes del senyor Varela que va portar de Madrid i no es van emprar. Això vol dir que es tancava.

Ja es tenia la idea de tancar perquè a més es van tancar totes les altres factories del Rivièr, no només la vostra.

R: Alguna ha quedat.

Sí, però aquests es van anar a ????, perquè tot aquell imperi que tenien ????

M: Quan els pares, els Rivièr grans es van ????

Això em fa sospitar una mica perquè el Saladic que és el ingenier va estar a Castellbisbal, tenia els terrenys, jo vaig parlar amb ell, hi havia aigua i estava tot planificat i va vindre...

R: El Saladic, era a l'Ajuntament, eh? Arquitecte de l'Ajuntament.

Ah, està a l'Ajuntament encara el Saladic?

R: Estava, estava.

M: I llavors ???? ,em reafirmo en que estava previst això.

Això és lo que deia el Vats, ell deia que havia vist com una previsió.

Llavors ell deia que ell ja veia que això tenia un principi i un final.

M: Jo crec que sí.

R: I això amb una pressió al treballador...! Això és un extermini nazi!

Sí, sí, contra els treballadors, clar.

R: Que t'estas matant, t'estas matant, eh? Jo era encarregat de manteniment i veus que tens 4 operaris per mantenir 3 torns i et treuen un i et deixen tres... ????

Una sèrie d'irresponsabilitats que no pots complir...

En aquells moments dius: "Que s'ensorri la fàbrica... que no mati ningú, però que s'ensorri, perquè no puc soportar aquest treball, aquest ambient..."

M: Lo que ell diu ho reafirmo perquè al seu lloc era molt responsable. Ara bé, això, la contrapartida és que jo sempre he defensat que es treballessi, més i més, perquè contestant els companys deien: "Per què hem de treballar si hem d'anar malament i estan pagant poc?" D'acord. "Hi ha una solució, veste'n i deixe'ns aquí a nosaltres, quedem els tontos, deixa'ns a nosaltres..."

R: Això de que treballem o no treballem, això no hi cap en un "tio" que és treballador. Això ho hem dit al taller... "Ara no farem hores i farem això en tant de temps! Si estem una hora ho farem en dues!" Això pressions que podiem fer a la direcció del taller, i el que era un "vago", a aquell li anava bé fer lo mateix i cobrar, però el que treballava treballava igual!

És que si no el temps també passa més lentament si no treballes.

M: Això implica una cosa, perquè diumenges i festius feiem reparacions i llavors els encarregats amb els companys, amb un oficial i amb un altre ajudant feien tot una renovació i tot lo que estava malament s'apuntava i llavors es demanava gent el diumenge per treballar. Em vinc a referir a això perquè amb això dels fums jo m'he trobat 3 vegades; és a dir, el "parte" que hi havia del fum és que allò estava bé, les mànegues aquelles, allavors vol dir que la honradesa de l'operari no va ser... Dos coses, o no van entrar o algú va mentir o l'encarregat va fer les dugues coses, perquè aquell diumenge vaig anar-hi jo, el Solsona i el Calvo. El Calvo era un encarregat, el Solsona un company meu i jo.

Quan vaig entrar, vaig entrar més o menys així, i quan vaig sortir vaig estar tres dies treient la pols per tot arreu encara, tres dies! D'aquí i d'aquí dintre. Dic això perquè llavors el conseller d'indústria de la Generalitat va enviar un document dient: "O s'arregla els fums o el dilluns no dono permís per engegar".

I estava arreglat lo dels fums?

M: No, allavors aquell diumenge vem entrar el Calvo, el Solsona i el Molina, vem entrar i vem canviar totes les mànegues que hi havien, les que no estaven dites i les que estaven dites, i el dilluns pel permís no sé si van

vindre aquell diumenge o això a revisar, això no ho sé, però dilluns van donar el permís i vem entrar.

Una anècdota és que la gent va exclamar dient: "És la primera vegada que La Farga o de les poques vegades que La Farga no treu fum". Això vol dir que no es feien les coses ben fetes.

R: Però a consciència.

No es feien bé.

M: Dos coses, vol dir que el que entrava allà no baixava les mànegues o les que estaven trencades lo les canviava, llavors el fum allà era...

R: Anècdota. Potser jo hauria d'estar en "el libro de Ginés"... Em va dir l'empresa a mi que havia estat un any treballant continuament amb dues festes en tot l'any.

Ah, sí?

R: Sí, l'empresa em va dir: "Nano, tu saps que aquest any tu has treballat tot l'any menos dos dies? A manteniment els diumenges i les festes es treballen, això és una cosa, però uina altra cosa és que treballis per Setmana Santa, que treballis per les vacances..."

Això els hi va cridar l'atenció a l'oficina, van dir: "Mira el Redolat, saps quins dies ha fet festa? El dia de Reis (jo tenia una nena petita), i el dia de Nadal". Dos dies. Diu: "Però té en compta que el dia de Reis és el 6 de Gener i Nadal és el 25 de Desembre".

O sigui, que un dia a l'any.

R: No, dos dies a l'any però no el dia del mateix Reis, no, sinò els Reis del mateix any i el Nadal del mateix any. Saps que vui dir? Dotze mesos de diferència per fer dos dies de festa! Vacances, tot...

Tot això treballava?

R: Com jo potser que no hi havia cap, perquè l'altre ho va veure allí perquè devia ser una cosa extraordinària...

Llavors no sortia vostè els dies de festa i tot això amb la família?

R: Anava a treballar. I d'això no m'hagués donat compte jo si no m'ho diu el encarregat, si treballava els diumenges... no m'he donat compte... Ja vivia aquí, eh? Ja vivia aquí... vaig fer dos dies de festa, el dia 6 de Gener i el dia de Nadal, però amb 12 mesos de diferència.

Déu n'hi do, eh?